

INTEGROVANIE ENVIRONMENTÁLNEJ VÝCHOVY A VZDELÁVANIA DO ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI NA ZÁKLADNEJ ŠKOLE

Tulenková Mária

Biology Department, Faculty Humanities and Natural Science University of Prešov, SR

Abstrakt:

Príspevok informuje o začlenení environmentálnej výchovy a vzdelávania do záujmovej činnosti v základnej škole. Autorka vytvorila edukačný program environmentálnej výchovy so zameraním na témy Environmentálneho minima. Vytvorený edukačný program zrealizovala v praxi a overila jeho opodstatnenosť a vplyv na environmentálne správanie sa žiakov v porovnaní s kontrolnou skupinou, v ktorej nebol takýto program realizovaný. Po štatistickom vyhodnotení zistila preukazný vplyv na správanie sa respondentov experimentálnej skupiny.

Abstract:

This paper informs on inclusion of the environmental education into activities out of the school at secondary school. The author created educational program focused on themes of Environmental minimum. Created educational program was experienced. His justification and effect on environmental behave of students were attest in comparison with control group in which program was realised. The author found out effect on environmental behave of respondents in experiment group after statistical evaluation.

Úvod

Záujmová činnosť má v škole svoj hlavný priestor mimo výučby. Ňou škola podporujúca zdravie vedie žiaka k cieľavedomému využívaniu voľného času. Času stráveného tým, čo žiaka najviac zaujíma, rozvíja jeho talent a nadanie, odкрýva mu nové záujmové oblasti, socializuje ho, má naň výchovný aj vzdelávací dopad (1, 2, 3, 4., 8).

Učiteľ prírodopisu na základnej škole zvyčajne organizuje záujmový krúžok podľa záujmu žiakov, materiálnych možností školy, ale aj vlastného záujmu (bližšie TULENKOVÁ, 2006b, s. 67-70). V súčasnosti je aktuálne zameranie prírodopisných krúžkov na environmentálnu problematiku. Environmentálna výchova a vzdelávanie (ďalej len EVV) zahŕňa vzdelávanie, ktorým sa ovplyvňuje predovšetkým racionálna stránka človeka, a výchovu pôsobiacu na jeho city, vôľu a aktivitu, a to vo vzájomných súvislostiach. Cieľom EVV je vychovávať a vzdelávať žiakov citlivých a vnímavých k problémom životného prostredia, schopných konať v prospech kvality života a životného prostredia. Základ EVV je v didaktickom procese v škole. Dotváranie environmentálneho správania a konania môže prebiehať vo výchovnej činnosti v škole mimo triedy - v environmentálne zameranom krúžku. Náplňou pre prácu takéhoto krúžku môže byť riešenie vlastného (učiteľom pripraveného) projektu, projektov, ktoré školám ponúkajú mimovládne, najmä ekologické združenia a Slovenská agentúra životného prostredia, projektov, ktoré školám ponúkajú webové stránky infoveku, alebo realizácia samostatných aktivít zameraných na rámcové okruhy Environmentálneho minima (TULENKOVÁ in ŠEBEŇ et.al., 2008, s. 179-200).

Zistenia z prieskumov (TULENKOVÁ, 2004a, 2004b), ako aj priame skúsenosti s realizáciou EV vo výučbe prírodopisu, nás priviedli k myšlienke vytvoriť edukačný

environmentálny program, zrealizovať ho - včleniť do záujmovej činnosti - environmentálne zameraného krúžku a zistiť jeho opodstatnenosť. Cieľom tejto práce je poukázať na výsledky výskumu zameraného na zistenie opodstatnenosti environmentálneho programu (realizovaním samostatných aktivít zameraných na rámcové okruhy Environmentálneho minima), jeho vplyvu na vedomosti a postoje žiakov, ich environmentálne správanie sa.

Metodika práce

Objektom nášho výskumu boli žiaci dvoch 7. ročníkov z dvoch základných škôl v meste Trebišov. Výskumnú vzorku predstavovalo celkovo 54 žiakov. Experimentálnu skupinu - 27 žiakov tvorili žiaci, ktorí absolvovali tri hodiny prírodopisu týždenne, kontrolnú skupinu - 27 žiakov, ktorí absolvovali taktiež tri hodiny prírodopisu týždenne, avšak z nich bola jedna hodina týždenne (vždy posledná hodina v piatkovom rozvrhu hodín, spolu 38 vyučovacích hodín) vyčlenená na experimentálnu výučbu majúcu podobu environmentálne zameraného krúžku.

Výskum sme realizovali v školskom roku 2002/2003 v troch etapách. V prvej etape, na začiatku školského roka, sme zmapovali environmentálne správanie v oboch skupinách respondentov – žiakov oboch 7 tried. V druhej etape sme zrealizovali edukačný environmentálne zameraný program u jednej skupiny respondentov. Druhá skupina respondentov neprešla našim edukačným environmentálne zameraným programom, EVV u nich prebiehali ako súčasť výučby jednotlivých učebných predmetov. V tretej etape nášho výskumu, na konci školského roka, sme uskutočnili opätovné mapovanie environmentálneho správania sa u oboch skupín respondentov. Mapovanie sme uskutočnili metódou dotazníka. Dotazník pozostával zo 46 uzavretých otázok, ponúkajúcich respondentom vopred stanovené alternatívne odpovede a zo 3 otvorených otázok, ktoré ponúkli respondentom priestor na vyjadrenie vlastného názoru a myšlienok. Dotazník bol anonymný.

Výsledky

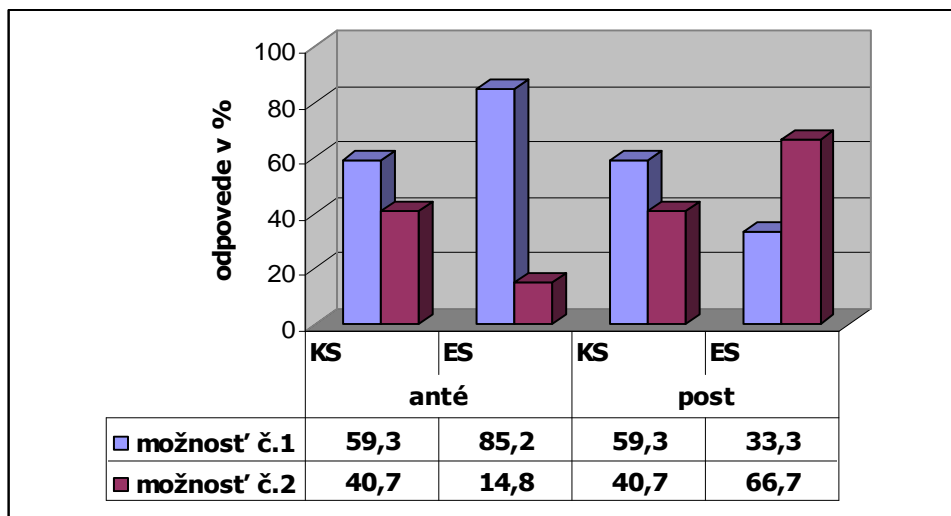
Popri klasických vyučovacích postupoch (rozhovor, rozprávanie, vysvetľovanie, práca s literatúrou, pozorovanie), ťažisko v nami zrealizovanom programe environmentálnej výchovy a vzdelávania, tvorili postupy (bližšie TULENKOVÁ, 2007, s. 68-124, 2006a, s. 109-110) zamerané na aktívnejšie začlenenie žiakov do výučby, na tímovú prácu, na podporu ich tvorivosti. Išlo napr. o: rôzne simulácie, rolové projekty, skupinové diskusie, učenie založené na otázkach, riešenie problémov, vypracovávanie projektov, osobné reflexie, brainstorming, inscenačné metódy a iné. Takýto spôsob práce zaručuje, že každý jednotlivec má šancu na vlastné vyjadrenie sa za pomoci rôznych aktivít a spôsobov - žiaci sú nabádaní, aby definovali otázky, rozvíjali hypotézy, zbierali, prezentovali, analyzovali a interpretovali informácie, navrhovali riešenia a dokázali ich obhájiť pomocou odborne podložených argumentov. Mnohoraké spôsoby a formy environmentálnej výchovy sme sa snažili doplniť vhodnou klímou, ktorá by podporovala tvorivosť - zdôrazňovala by samostatnosť, spoluprácu, vzájomnú podporu žiakov v triede, empatiu a akceptáciu.

Zhodnotenie environmentálneho správania sa žiakov kontrolnej skupiny:
Správanie sa žiakov sa nezmenilo k lepšiemu, dokonca bolo v niektorých prípadoch horšie – nedošlo u nich k šetreniu, ale naopak k plytvaniu s vodou a energiou. Žiaci neradi pomáhajú pri upratovaní okolia školy, nesadia stromčeky, nezaoberajú sa zberom ani recyklovaním surovín. Kvôli životnému prostrediu žiaci kontrolnej skupiny nie sú ochotní sa zmeniť.

Zhodnotenie environmentálneho správania sa žiakov experimentálnej skupiny:

U žiakov došlo ku pozitívnej zmene správania sa voči svojmu životnému prostrediu. Zaujala ich problematika, šetria energiou v prázdnych miestnostiach, pri otváraní chladničky, podporujú recyklovanie, v porovnaní s kontrolnou skupinou častejšie vysadia strom a starajú sa oň, neničia iné stromy svojou neobalnosťou, častejšie čítajú knihy a časopisy o Zemi, nevyhadzujú na zem nepotrebný papier, sú šetrnejší pri sprchovaní a kúpaní i umývaní riadu, nekupujú hračky na batérie, poznajú problematiku svojej obce, upratujú svoje okolie i okolie školy, zhasínajú svetlá pri odchode z miestnosti, darujú svoj odev menším, snažia sa neplytvat' vodou svojou neobalnosťou (kvapkajúci vodovodný kohútik, či únik vody z WC nádržky). Sú ochotní dávať iným dobrý príklad v ochrane životného prostredia a zmeniť svoje správanie. Viac si uvedomujú svoju vlastnú zodpovednosť za stav životného prostredia, svojím správaním viac prispievajú k ochrane životného prostredia.

Podľa obr. 1 pri otváraní chladničky najviac plytvajú energiou respondenti experimentálnej skupiny pred absolvovaním environmentálneho edukačného programu, ktorí sa zlepšili z 14,8% na 66,7%. U respondentov kontrolnej skupiny nenastala žiadna zmena týkajúca sa šetrenia energiou pri otváraní chladničky, t.j. v prístupe – najprv porozmýšľať, čo by radi jedli, predtým než chladničku otvoria. Poriadok v chladničke prispieva k úspore energie. Ak držíme dvere chladničky otvorené, aby sme našli to čo potrebujeme, nastane výmena chladného vzduchu z chladničky za teplý vzduch z okolia. Ten musí potom chladnička práce ochladzovať. Ďalším nepriaznivým efektom je vznik vzdušnej vlhkosti, ktorá sa zráža na výparníku a zväčšuje námrazu. Námraza potom bráni efektívnemu odovzdávaniu chladu z výparníka do priestoru chladničky.

Obr. 1 Frekvencia odpovedí respondentov hodnotiacich šetrenie energie pri otváraní chladničky
 Legenda: KS – kontrolná skupina, ES – experimentálna skupina, anté – pred experimentom, post – po experimente. Možnosť č. 1: Ak som hladný(á) otvorím chladničku, aby som sa pozrel(a) čo je na jedenie. Možnosť č. 2: Ak som hladný(á) predtým než chladničku otvorím, porozmýšľam, čo by som rád(a) jedol(a).

Záver

EVV nie je v súčasnosti na základných školách samostatným predmetom, ale je v rámci nadpredmetovej koncepcie súčasťou obsahu jednotlivých učebných predmetov. Jej obsah, rozčlenený do rámcových tematických okruhov (zachovanie biodiverzity, odlesňovanie, erózia pôdy, racionálne využívanie prírodných zdrojov, znečisťovanie ovzdušia, pôdy, vody,

úbytok ozónovej vrstvy, kyslý dážď, skleníkový efekt, spotreba energie, odpad, urbanizácia, populačná explózia), je spolu s formulovanými cieľmi určený učebnými osnovami EV pre základné a stredné školy (Environmentálne minimum schválené Ministerstvom školstva SR 15. 4. 1996 pod č. 645/1996-15) a jej praktická realizácia je úlohou učiteľov. Základ EVV by mal byť v didaktickom procese v škole. Vo výchovnej a vzdelávacej činnosti v škole mimo triedy - v environmentálne zameranom krúžku by malo prebiehať najmä dotváranie environmentálneho správania a konania.

Každý učiteľ má možnosť samostatne sa rozhodnúť akou formou, metódou a prostriedkami vzbudí u žiakov záujem o problematiku ochrany a tvorby životného prostredia. Je vhodné ak si následne výsledky svojej činnosti učiteľ overí a zistí či ním zrealizovaný program práce krúžku má opodstatnenie, je vhodný. Náš program mal opodstatnenie, lebo ovplyvnil správanie sa žiakov, bol efektívny, lebo priniesol zlepšenie správania sa žiakov navštevujúcich environmentálny krúžok, žiakov experimentálnej skupiny.

PodĎakovanie. Tento príspevok bol spracovaný v rámci grantového projektu KEGA č. p. 3/4114/06 Ministerstva školstva SR: Rozširovanie edukačných kompetencií pedagogických pracovníkov (2006-2008).

Literatúra:

1. JURČIŠINOVÁ, N.: Možnosti využitia regionálnych dejín v záujmovej činnosti žiakov ZŠ. In: Dejiny - internetový časopis IHFF PU v Prešove. roč.3. 2008, s. 39-56. http://dejiny.unipo.sk/Dejiny_3_2008.pdf . ISSN 1337-0707.
2. ŠEBEŇ, V.: Czas wolny uczniów i działalność kółek zainteresowań w szkołach podstawowych In: *Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki*. Lublin: Wydawnictwo naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2008, s. 51-57. ISBN 978-83-925024-7-0.
3. ŠEBEŇOVÁ, I.: Záujmová krúžková činnosť na 1. stupni ZŠ. In: *Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki*. Lublin: Wydawnictwo naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2008, s. 119-123. ISBN 978-83-925024-7-0.
4. ŠTERBÁKOVÁ, K.: Metody aktywizacji działalności pozaszkolnej uczniów. (Aktivizačné metódy mimoškolskej záujmovej činnosti žiakov). In: *Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki*. Lublin: Wydawnictwo naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2008, s. 107-118. ISBN 978-83-925024-7-0.
5. TULENKOVÁ, M.: Integrace environmentální výchovy do obsahu vzdělávání. In: *Oborové didaktiky v pregraduálném učiteľském studiu*. Brno: PF MU, 2004a, s. 51. ISBN 80-210-3474-2.
6. TULENKOVÁ, M.: Environmentální chování u žáků základní školy. In: *Oborové didaktiky v pregraduálném učiteľském studiu*. Brno: PF MU, 2004b, s. 52. ISBN 80-210-3474-2.
7. TULENKOVÁ, M.: *Didaktika biológie I*. Prešov: FHPV PU, 2006a, s. 67-70. ISBN 80-8068-467-7.
8. TULENKOVÁ, M.: *Didaktika biológie II*. Prešov: FHPV PU, 2006b, s. 109-110. ISBN 80-8068-467-7.
9. TULENKOVÁ, M.: *Environmentálna výchova na 2. stupni základnej školy*. Prešov: FHPV PU, 2007, 131 s. ISBN 978-80-8068-469-3.
10. TULENKOVÁ, M.: *Environmentálny krúžok*. In: ŠEBEŇ, V. et.al. *Skupinové záujmové činnosti v programoch a námetoch*. Prešov: Katedra fyziky, FHPV PU, KEGA č. 3/4114/06, 2008, s. 179-200. ISBN 978-80-8068-873-8.